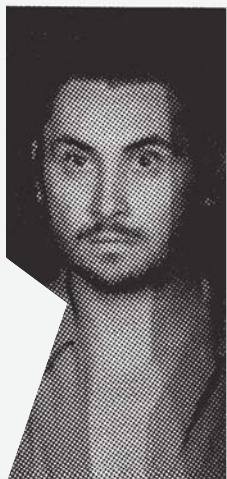

našich individuálních situací. Protože komu se nedají, může si za to především sám – a recept na úspěch je jednoduchý: uskrovnit se, více se snažit, hlavně si nespěšovat – protože každý posudek už bude ve štěstí člověku nebrání, no ne? Ba co víc: převládající doktrína povýšila bezohlednost na ctnost, což se manifestuje i v současné koronakrizi. Kolik lidí asi bojkotuje roškovy, protože nejsou ochotni akceptovat minimální omezení svého komfortu ve prospěch zdraví jiných, mnohdy neznámých? To není jen otázka osobnostního behavioru, citlivějšího, či cinytějšího – je to otázka převládající ideologie. Naši tolik skloňovanou a vzdávanou svobodou je v konečném důsledku zejména totalitní bezohlednost.

Odcizení a marnost

Je s podivem, že stále existuje nemalo lidí, kteří věří, že toto je pořad nejlepší z možných uspořádání a že je bezesvého kompatibilní s liberální demokracií. A přitom se zcela opomíná skutečnost, že toto uspořádání dělá z lidí jedince neutritické, vystresované, vyčerpané, bezsil na cokoli jiného než zajištění základního živobytí, připravené se kdykoli se soukromnou útkat o příslušecny kv zvanice. Německý sociolog Andreas Reckwitz má pro to pojem „společnost singularity“: kdy se měřítkem společenského úspěchu stala jedinečnost. Hlavním cílem je být úspěšnější, viditelnější, víc cool – a ve svém důsledku hlavně zpeněžitelnější. Jíž zdaleka nestačí mít jen dobré výsledky v práci. Imperativ jedinečnosti velí k totalitnímu podrobení: obléčením, jídem, vybavením bytu, knihami a kulturou, kterou člověk sleduje, podniky, do kterých chodí. Došlo k jakési totalizaci jedinečnosti a konkurenčnost. Cílem jedince ve společnosti singularity již není hledat to společné a budovat aliance na prosazeni společných zájmů – cílem je zářivá jedinečnost.

Jenže jedinečný už z principu nemůže být každý. Ocitáme se tak v paradoxní situaci, kdy každý aspiruje na výjimečnost – ale zároveň vlivem společenského uspořádání málokdo za svůj výkon dostává dostatečně důstojné uznání, symbolické, ale i materiální. Lidé dfou v odcizených povoláních, kde příjmy v průměru dlouhodobě stagnují, snaží se být úspěšní, samostatní a jedineční, ve skutečnosti jsou ale především vyčerpaní, poníženi, neutritičtí – a tím pádem i nevelkoryší. Když pak přijde nějaká větší celospolečenská zkouška, vlastně se těžko divít, jak reagují: Kde brát velkorysost vůči uprchlíkům, kteří se o nic nezasloužili? Proč rouškami uměňovat svůj komfort, když už tak jako tak ti dekády platí, že přežíje silnější? A není někdo, kdo důvěra kdejake spiklenecké teorii tím ultimátním důkazem jedinečnosti, která se nenechá zviklat žádným většinovým vědeckým a společenským konsenzem?

Celospoolečenské struktury rozpoloženi člověka nepřidávají: určujícími znaky naší současnosti je odcizení, nejistota a ztráta kontroly. Kromě řady jiných důsledků s sebou globalizace přinesla odcizené

struktury, v rámci kterých se člověk dovolá pomoci či spravedlnosti (pokud vůbec) pouze za vynaložení obrovské energie. Dříve bylo možno šit na nekvalitní zboží či služeb stěžovat přímo u odpovědného vedoucího krámk, ten měl na urovňání potíží osobní zájem, protože cítil bezprostřední odpovědnost vůči lidem, kteří byli jeho dlouhodobými zákazníky, ba mnohdy dokonce sousedy. Nyní se však člověk v podobné situaci rychle ocitne ve scéně jako z Kafkova Zámku: na konkrétních zaměstnancích si nenevze vůbec nic, často jsou to dokonce agenturní chudáci, kteří mají s obchodem méně společného než on sám. Odpovědnosti se může také dovolávat na nejrůznějších hotlinách, tam však situace byvá obdobná, ne-li horší: odpovědi a řešení tam jsou (pokud vůbec nějaká) standardizovaná. Nové dimenze celé problematika dosáhne v budoucnu, až bude většina lidí z masa a kosti z callercent nahrazena chatboty.

Z toho též vyplývá, že i pracovní situace, velké množství lidí je neutěšená, protože pracovat pro nadnárodní korporace není v tomto ohledu o nic lepší než být jejich zákazníkem. Postuply jsou standardizované, odpovědnosti nejasné, cílem obvykle nejsou dobré pracovní podmínky nebo slušné finanční ohodnocení. Cílem je prospech vzdálených akcionářů, kteří na tu kterou firmu nevasdí proto, že by jim záleželo na lidech, kteří pro ni pracují, nebo na tom, v čem zrovna podniká, ale čistě jen na zhodnocení svého majetku. Část lidí se tedy věnuje odcizené práci v odcizených strukturách, v marnosti toho, čím tráví většinu svého bdělého stavu, souťeží s dalšími: s prekarizovanými falešnými OSVC, s lidmi, jejichž práce nazvaná antropológem Davidem Graeberem *bullshit jobs*: nemá vůbec žádný zjevný smysl, s těmi, jejichž práce sice dává asi největší bezprostřední smysl, jako jsou popeláři, zdravotní sestry nebo učitelé, které ale zase společnost kvůli neoliberalní doktríně *stíh-lého státu* nedokáže adekvátně ohodnotit (a proto je Graeber nazývá *shitny jobs*).

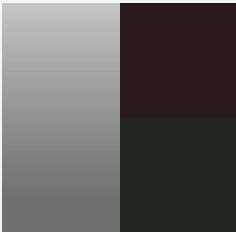
V globálním měřítku pítom příjmy z práce oproti příjmům z kapitálu poslední dekády v nejlepším případě stagnují, a misty dokonce, jako třeba v USA, reálně klesají. U nás sice mzdy a platy v posledních

letech pod tlakem odborů stouply – podle propočtu expertů a expertek z Platformy pro minimální důstojnou mzdu ale stále kolem poloviny lidí v nás nevýdělavá ani tolik, aby sobě a svým blízkým byli schopni zajistit skromný materiální standard. Každý desátý je u nás v exekuci – mnoho z nich proto, že neviděl jinou možnost než si ho zajistit touto cestou. Práce je kromě toho čím dál rychlejší, ta, která není náročná fyzicky, je čím dál tím náročnější kognitivně a psychicky. Pracovní podmínky misty připomínají neldské otroctví, jak naposledy ukázaly undercover reportáže Saši Uhlivé *Hrdinové kapitalistické práce*. Lidé tak žijí obtížně snestelný rozpor mezi tím, co v práci zažívají, a tím, že stále přetvářá její zbožňování jako pomatematického smyslu lidské existence na zemi – jenže v současnosti se dost dojde nelze výdělečné práci nevnout, pokud člověk nechce upírat hlady. To jsou obojí dostatečně silné donucovací prostředky. Protože nic jiného není. Není podpora v nezaměstnanosti ani nemocenská, které by při svém vysoké neznamenaly okamžitý sociální propad. Není dostupná péče, Bytová krize naopak udělala z jednoho

ze základních lidských práv a potřeb jenom další zdroj nejistoty a nesnesitelné konkurence, a to jak pro domnělé vítěze s hypotékami na čtyřicet let, tak pro domnělé lůzry s nájemními smlouvami na rok, kterých bude dále jen přibývat, protože do budoucna by se hypotéky při slávajících mzdách a raketové rostoucích cenách nemovitostí musely dávat spíš tak na sto čtyřicet let. Jako by nestačilo, že je takovým zdrojem nejistoty prostor, kde by se měl člověk cítit nebezpečněji, tristi pohled je i na prostor veřejný. Divoký kapitalismus, individualismus a privatizace z něho většinu mistů u nás vytvořily prostor, který spíš než aby zval ke kvalitnímu trávení času a pospolitosti, je jen dalším zdrojem další podprahové neurozy: vsůdypřítomnou reklamou, necitlivými zásahy včetně demolic vedených obvykle logikou zisku, nesourodosti a disharmonii, která vzniká, když si každé SVJ v rámci totalitní svobody obarví svůj vchod na jinou barvu dutý. Třpi tím řada koutů českých měst a ta menší to obvykle postihlo ještě hůl než ta velká. A pokud jen trochu uvěříte modernistické myšlence o tom, že člověka utváří také prostředí, ve kterém se pohybuje, bude to pro vás další část vysvětlení, proč současná společnost vypadá, jak vypadá.

Jenže máloco z toho se vůbec řesí – a když už se to řesí, tak pouze punktuálně, a tím pádem nutně bezbubě. V podstatě nikdy jako součást nejšířších souvislostí pozdního globalizovaného neoliberalního kapitalismu a jeho funkčních logik

svého bdělého života zavímá tyranii pracovního trhu.

Volit Trumpa nebo pěstovat pokojový žita bezvýhodnost situace má na člověka dvojit vliv: buď ho vyprovokuje, nebo vyhoří. Obojí můžeme v současnosti dobře pozorovat. Například na radikalizaci části společnosti, která už má všeho prostě dost. Toho, že nikdo netermatizuje její strádání, reálnou neželitelnost vůči, která se plastičtější než kde jinde projevuje na americkém středozápadě epidemií sebevraždy a závislosti na opioidech – obě kritéria, jež nejlepě napovídají, které volební okrusky drtivě vyhraje Donald Trump. Těto části společnosti už jako by bylo všechno jedno – jde už jen o to co nejradikálnější prašit do stolu a dát nejvíc, že už nic nemůže být jako dosud, protože to prostě není k vydržení. Stačí se na volebních shrážděných – od těch Marine le Penové ve Francii přes východoněmeckou PEGIDU po ta Trumpova – podívat lidem do tváře. Není to hezký pohled, je plný agrese, ale když se člověk podívá pořádně, zahlédne i zoufalství, utrpení a bezvýhodnost, která už není kanalizována žádným jiným než agresivním rykem. Jinak jako by převládajícímu diskursu zásluhovosti, konkurence a jedinečnosti čelit nešlo. Koneckoncu existuje i jeden symptomatičtější rozdíl mezi tradičním fašismem a ideologií Trumpa: je jemu podobných: zatímco první na člověka klád vysoké požadavky, ten druhý říká: jste v pořádku takoví, jací jste, nikdo od vás nemá právo nic požadovat. To není náhoda, ale reakce na svát klouoci na člověka nesnesitelné nároky, které v důsledku nevedou k žádnému reálnému zlepšení jeho situace, ba mnohdy právě naopak. Agresivní davy jako by nám tak mršly do obličejů diktaát individualismu: obrací se v nich v ulvné

rozplynutí se v davu, který o to víc drží spolu, o co víc je znevějšku atakován. Jedna z tezí, proč sebeabsurdnější lež nebo spiklenecká teorie nevede k odvrácení se od tohoto davu, je právě ta, že naopak absurdnosti se soudržnost jen utužuje, je to ultimátní obět za to být součástí celku. Nacházíme se v paradoxní situaci, kdy jsme v podstatě jakékoli smysluplnější kolektivnosti, jako obdory, tradiční politické strany, pracovní kolektivny nebo sousedství, nalepali doktrínu individualismu – a toulha po tom být něčeho smysluplnou součástí se nám nyní vrací v kultu tradiční rodiny, národa, ve spikleneckých

do správného širšího rámce ale takovým řešením být může. V tomto smyslu se inscenace *Vnímání* zařazuje do nadějněho trendu poslední doby, v rámci něž vznikla například oslavovaná esej *How Millennials Became The Burnout Generation*: věcně české reakce z pera Lukáše Šentfa *Jsem vyhořelá generace*. Obě tematizují únavu a bezradě, hledají a nacházejí pro ně ale jiné než individuální důvody. I v psychoterapii se postupně prosazuje poznání, že mnoho obtíží dosud vnímaných individuálně má ve skutečnosti celospolečenské příčiny: pionýrem tohoto pojetí byl Mark Fischer. Všude po světě se objevují

teoriích a fanouškovství – protože o uvědomělých voličích už zde nemůže být řeč – poředních politických vůdců.

Opacnou reakci na tož je pak rezignace, která může mít mnoho různých podob. Od vyhročení po prostě stažení se do soukromého prostoru, kde na člověka svět s jeho zákonitostmi domněle nemůže, kde on si to pro seba a své nejbližší zařídi harmonicky. Není náhoda, že renesanci zažívá mnoho činností typu pěstování pokojových rostlin nebo bylinek a zeleniny, vaření, pečeni a šiti, ale i oživování tradičních zvyků a struktur, například v podobě čím dál nákladnějších svateb nebo instagramového celebrování tradiční mateřské role.

Je nasnadě, že ani jedno není řešením problému, se kterými se svět potýká a kterými je třeba se urgentně zabývat. Individuální utrpení postupně zasazované

jakou prostor pro promyšlení a cvičné zařívání různých perspektiv a možných řešeni svou nezastupitelnou roli. ©

sociální vědci a vědkyně, kteří se národovědecky konzervativní revolty i přítkon ke spikleneckým teoriím snaží vysvětlit sofistickovaněji než jení bezradným a intelektuálně líným pokrčením ramenou, že se to lidé prostě asi úplně zbláznili.

Pokud se máme propracovat ke společnosti, ve které se nám bude jako lidem dobře žít, kde budeme mít jistotu a kontrolu nad svým životem, kde budeme moci investovat čas a energii do smysluplných věcí, které nám dělají radost, kde budou hlavním imperativem místo konkurence a jedinečnosti solidarity, péče o ostatní a pospolitosti, ale která také svým uspořádáním zabezpečí existenci života na planetě vůbec, pak přeseň takové přístupy potřebujeme – a to právě v takové širší odbornosti a formátů, ve které má angažované divadlo

1 RECKWITZ, Andreas: *Die Gesellschaft der Singularitäten*. Suhrkamp, Berlin 2019
 2 GRAEBER, David: *Bullshit Jobs: A Theory*. Simon & Schuster, New York 2018
 3 V roce 2019 bylo 8.7 % obyvatel ČR v exekuci. Viz <http://mapceadviz.cz>
 4 PETERSEN, Anne Helen: *How Millennials Became The Burnout Generation*. Buzzfeednews [online]
 5 ŠENF, Lukáš: *Jsem vyhořelá generace – díky za to!* Adam [online]